

Радован Бели Марковић

ИЗ ЋЕЛИЈАНСКЕ ЧИТУЛЕ (3)

Находећи се гроб Хрељин, с нуждним от камена белегом, вазда је потезан по списима попечитељства внутрених дела ер је из руке у руку прелазио, каоно ти излизан грош, сваке године мењајући настојатеља, ђутуре, уз сирачко Хрељића поље. И ко год да би Хрељића поље поискао, грамзио би да гроб се Хрељин опцигује.

Можда су осетиле да их Ефрем сувише воли, па су пчеле Ефремове пошле натраг, у пчелиње своје матичество, али то је било усред зиме, по некаковом калаисаном сунцу, и тако је Ефрем остао без игде икога, вукући се између занемелих трмки, сам, као изгубљено псето.

Похлепним устима, Јаков Благ и није само жвакао конопљу, него је сисао и маково млеко. Оженио се женом која би му омрзнула, само да га Јаковом Благим нису назвали. Долазио му је некакав из Белог Ваљева књижевник у дугом црном капуту, с тврдом крагном и високим цилиндром, атресујући се као иксан чије су мисли далеко.

Ствар је у томе да се помириш са стањем, а Петрија Костадинова је, у замишљању своме, подизала воћњаке на туђем имању, док је Костадин на ватри тих замишљања грејао руке.

Сандаљ Јаковљев никад није могао да прикупи довољно стрпљења. Ишао је увек преким путем. У крилу му из младости руке, а он, јамачно, се ди подно басамака Божје тамо куће, док му посечена глава укоченим погледом претражује бездан.

Око подне је Властимир ручао, пошто је намирио стоку. Храмљући, на три шапе, у одаклију је ушло псето, али није хтело комад из Властимирове тамо руке, само је нетремице пиљило у Властимира; не мичући се, као да члови на уклетом месту. Прескамукањем је псето јавило, с прага, да се

упокојила Властиминова душа, а ко је то прескамукање чуо не могаше га брзо заборавити.

Неки ледени ветар ломио је све у Тариној напашеној души, али није могао да проломи изредну спољну тишину. Луда жеља Тару је мучила да побегне ма где, ма како, али свакако тамо где ће гласове света — петла кукурек, краве мукање, вратница шкрипање, псећи лавез, коња њиштање — чути споља а не изнутра, из себе. Најзад је задремала на једној ливади и отишла без поруке.

Прво Живорадово умирање било је као кад се надушак искапи чапа и спусти на мастан астал, у Павловој тамо механи, али се из прве смрти Живорад подигао, па је његово из света изостављање узимано као кад неко у кревету остане до подне, док је друга смрт Живорадова одмах дала на знање да ничега више нема и да је тако боље, прем ако живота клетог провизоријум, између две смрти Живорадове, није затрајао. Имађаше две мање од педесет а изгледало је да му те две фале па да намири седамдесет.

По покрову и по лицу Косарином падало је жуто лишће, у отвореном сандуку кроз Вргића честар док су је носили. Било је и таквих који су после тврдили да је Косара, из смрти тамо њене, истурила руке, а онда лице покрила длановима, па је псачански прота промрсио у браду: „Е, ово ти је права невоља!”

У црном се великом дилижансу Коцелъ возио по својим сновима, стотину конака од села Ћелија, пролазио кроз капије кућа, високих и белих, у незнатим тако варошима, и између мрких кула до старих тврђава, све док му се у дилижанс није попела нека у свили госпа и у уво му пустила луду бубу о фрајкорским чиновима, по раменицама негужваног мундира, а његово име уписала по једном перцету црне лезе, раширене као паунов реп.

Радивоју су, под дудом, лице прекрили марамом, коју је нека просјакиња скинула с главе, али је мараму сваки час подизао ветар. Не зна се о чему ли је мислио падајући с дуда, али сви су се зачудили кад се из гроба, уместо кроз дудов младар, Радивоје истурио кроз младар бреста који је, у године, израстао до неба.

Није се, на Немећ тамо Камену, Јоксим помирио с тим да никоме није потребан и да му нико неће служити опело. Напрасито је и увредљиво напружио дебеле усне, хтео је канда да се придигне мало, и то није промакло старешинама оног који га је увео у ратно своје сећање, па су за навек завнула Јоксимова уста.

Дафина Којина је махала рукама као крилима заклана кокош. Некима се чинило да је, тамо она, у смрт отпливала, али је било и оних који су говорили да је одлетела, а Која се само удивљено загледао у прозорско окно: као да му освиће срећан дан, пун шарених лептира, у једном животу. Около његовог сандука су се, просто за гркљане, дохватили мирис тамјана и смрад оног што се морало закопати.

Смрт се Павлу механџији навестила лупајући кашиком по празном тигању, као нека куварица која се загледала у поручника на косту и квартиру.

Батука је удешавао да му у животу буде као у рају, али се у рају није могло дуго остати. Нико с њим није заподевао нашироко, па се и не зна која је буба око његове главе летала.

Ћелије је село окренуто светлицама, али светлице би се већма пружиле крај какве тарабе, па би се после на њиховом леглу истуриле модре перунике. Неки мисле да светлица вреба оног ко у нечем заостане или у чему

испредњачи, али на Микаила се људи нису љутили. Он је ћутке проминуо светом.

Душан је, у самртном бунилу, тражио да му приђу ближе они којима је судио. Неко је рекао: „Мртви не устају из гроба”, а Душан се представио очигледно изгубљених од напрезања.

Док је умирао, Танасије познаде да људи око њега говоре језиком који он не разуме. Иза њега нико не остаде да климањем главе то потврди, или нечим што би издалека личило на сажалан осмејак.

Мислио је о светлостима Вијене царствујушче, о харфонисткињама у ваљевском Секулић хотелу, али никад Ђурађ није познао да је толико несрећан до кад му се, по рикању уморне и мршаве краве, казало да умире у селу Ђелијама, као слабашино пиле које није љуску јајета проклевило. Није право, ако се негде, у тмачи онога света, кроз сва доба, не бели од чисте свиле његова кошуља.

Тикомир је изгубио сваку наду да ће удати и једну од три кћери. кад је некакови марксизма катихета затражио мираз. Може се узети да је Тикомир живео из нужде.

Максиму се Сармашевићу, кроз златну прашину, указало како сам себи приступа у капетанској унуформи на чије је попресе прикачена јоште једна медаља.

Милутин није могао да живи само од свог живота. Док је издисао, оглашавале су се напаћене душе оних у чијој се смрти Милутин није држао по страни.

Црног је свог мачка Радоје пазио и с њим разговарао, као што би с неким ко памти све из повеснице догађаје. Мачак није сачекао треће петле, почем му, после смрти Радојеве, за девет пута паде цена, али се некима призирао око Радојевог гроба, па су и њега убројали у коло ћелијанских тамо саграила.

Чедомир није могао да поједе толико колико је могао да замисли, али други нису могли ни да замисле колико је Чедомир могао да поједе.

Срдану је побегао јутарњи сан, кад је познао да је од Дрине воде остануло мање од пет корака и да обилазног пута нема. Вода га је узела с пола срца, на месту где би је свако без мокрих гаћа могао прегазити.

Гроздани се није казало да смрт је брвина преко које се прелази из једног света у други, и под којом сви понори губе своја имена, али Гроздана је то однекуд знала, па је сиротанима својим у недоба, очи Божића, обарила и обојила васкршња јаја.

Манојло није волео да живот свој износи на видело. И у смрти бејаше у заливу своје безбрижности. Најмио је недељом коња, па је у сумрак некуд одлазио, а кад се није повратио ни кад су престали да га очекују, много се о њему нису распитивали. Само о коњу.

Накратко је Љубинка задрхтала, као да је саму себе ухватила у лажи, онда су се мисли њене, лепе и ружне, слиле у ништа, и она се пресамитила преко брдила свог разбоја, а због несвршеног ткања остаде јој утиснута на челу дубока црта жалости.

Вемији Страхинињој није било свеједно што је Страхини било свеједно да ли деца плачу, скривала је од грома оно мало живота, скривала испод поњава, док је Страхинија разгледао небеса, као да одваја облаке које би да прода од оних облака које би да купи. Гледајући облаке, Страхинија би толико забацио главу па би му у прашину често падао шешир.

О Милошу је геометер К. писао као кад се пише о опасним зверовима из некакве недођије. Памте се још тапије које би Милош износио на знојавом длану, не скидајући погледа с лица оних који бејаху власни да о исправности тих тапија изрекну своје, и памти се кад су му тапије одузели па је показивао само длан, као да му је сва земља на длану. Из начелства се тамо ваљевског враћао као из ропства.

Никад Персиди лампа није устробала да би разабрала кашаљ оних који су јој ноћу долазили. Око њене куће пси нису залајавали, само су мирно дремали јабланови. Одлучила се од рађања деце, а земља ју је примила кад су сви престали да се отимају за оно што је Персида имала, знала и могла.

Вунене чарапе нису Периши помогле да преживи, али су му штитиле душу од некаквог леденила. Све на њему бејаше вунено, само опанци од свињске коже. Од њега је било сумпоровито неко уханије.

Јовану је, канда, остављено превише живот а никаквог у животу дејства, и он промину као што сенка облака промине. Остаде иза њега коштани чешаљ а затекоше се јоште неке ситнице.

На ничијој земљи, вазда између мноштва болести, Даница не могаше изнаћи никаквог решења: коју болест да воздиже а којој, пак, да поткусује крила. То зна онај који провиди све душе. И лети је дувала у помодре-ле прсте.

Младен не остави на земљи свог заступатеља. Нешто из утробе његове изнело му је онај сјај у иждраљене очи обешеног. Женска кошуља се упреда око врата само ако те у веку ни једна жена не дотакне. Образи му бејаху тек обријани.

Рекло би се да је заустио: „Због тога свет неће пропасти”, тако је Сретен на се пошао, у омчу учкур везујући, као да то ради по стоти пут. Испод кошуље су му се истурале маље по грудима. Нешто их је измамило из свог скривалишта. Сретенов учкур, да другима не би стајао на услузи, сажegli су у ватри која је цвилела као од болова.

Све се, после Завише, брзо изједначило и изравнало, и вишњик је тамо његов брзо потонуо у невишњик, и сад се само прича о вишања нецветању.

Михајлов по образу лишај је плашио децу, а хелијанска о том лишају разглагоља сад имају исто дејство. Умирао је дуго и полако, као да очекује с оног света да се поврати извидница.

„Све је по старом и све има свој ред. Шта друго да се ради него да се чека”, говорила је Милена, смешећи се фино, док је себи изгледала жива.

Стефанија се Животина ионако дуже у животу задржала него неко ко у смрт иде да се одмори, почем је пре смрти почела да заудара. Понизно је и молећиво успављивала живу своју рану која није награђивала само њезино лице него и све што је, на овом свету, од Бога одвојено да се Стефанији Животиној прикаже пред очима.

Око Колубаре је Живота, бирајући место, оставио много трагова, а највише бејаше трагова око једне тополе која је у Колубару отресала мацу, на месту где је нестао без трага, као и сваки иксан кога вода поклопи. Знао је нешто што га се није тицало, а можда га се тицало нешто о чему није знао.

Матија је, ваљда, наставио где је стао с ковањем. Ако није наставио, онда се, још, на различне начине довијха да ужеже ковачку ватру, почем онај који кује не може за свог века доковати и ковачка његова душа иште

да и на оном свету опстане с чекићем у руци, а може бити да Матија, по небеском тамо песку, штапом црта шаре недокованих гробљанских ограда. Грехота би била да то што је нацртао придворни неки светац босим стопа-лима изравнава.

Са скоро празном чашом у руци, Гаврило је био као гост у сопствен-ном тамо животу. Настојање његово једино је било да нечијој пушци увек буде промашена мета и да коњ крај њега не стоји тужно оборене главе.

Ако је Ћелијанског летописа несрешни писац из своје луде главе за-метнуо Павла Првог и Павла Другог, па није знао како да за Павла Првог и Павла Другог измисли по смрт, онда је мнима ова лица из сваког писанија ваљало отпустити, помоћи им да у узенгије туре ноге и непомен их отпра-вити, а на местима њиховог помена, кад у књизи се забеле, може се описа-ти тешка запара коју риђа Радованија, ћелијанска летња ветруља, узима под кецељу, подижући точире прашине, пре него што небо се превуче црним облацима, или: ћелијанска зима и шкрипање снега под корацима неког ко-ме се на путу угасио фењер, па само мршти чело и у мраку предише, почем нема снаге да с рамена скине као греда тешку Саграилову руку.

Сврака која завирује унутар зна да се Милан Игњатов окренуо на другу страну, као човек који се окануо глупе приче из дебеле књижурине. Чак је и зевнуо.

Послушно је Јованка испружила испод старе черге руку и њена се рука скаменила у руци доктора Банковића. Свет се од ње брзо одмицаше, као саонице с пијаном братијом.

За Драгутина се никад није знало куд је одлази и о одакле се враћао. Из цркве је излазио посут брашном, као из воденице, из Павлове механе кр-стаћи се, као из цркве, а са тавана — у оделу полицајног предводника. Та-ква је била спољна слика његовог по животу кретања.

Никола се дуго облачио у походно одело, као да је наредио да га смрт сачека у гостинској тамо соби, узео нов шешир и штап, а с тим и не-ко ново држање, као да сам себе води у прошевину, само кроз кључаоницу да провири: како је се Она спремила, да ли је узела лезу и је ли је нару-менила образе.

Лука је пао пред стрелачким водом, али се дуго у прабини цибао, као жив. Онај који се у име државе, пред добошима, исказао није повукао реч.

Кад је Велизару с лица клизнула боја, а Велизар клизнуо са столи-це, испоставило се да је седео на сопственом шеширу. Заборавило се мно-го шта, али се није заборавило да је у Павловој механи Велизар задужио бу-ре пива.

Пред Миљаном се свако, и за живота њеног, могао прекрстити и мо-гао је у чело Миљану пољубити.

Андријана у прелести сва бејеше, као да јој се неко љубазно загле-дао у очи, узевши у своје руке тамо њену главу.

Сви би се утишавали кад би се зачуо Маријин кашаљ, као да желе да чују новост која је стигла из престонице. Марија се искашљавала у саћу-ру с пепелом, а ту саћуру су преко прага брижно износили, као да је у њој нешто што за домаћинство преко је потребно. С јектиком се Марија, три го-дине, за танак дах отимала.

Секулу је из књига мамила даљина и књиге му бејаху вазда отворе-не, а онда су се књиге заклопиле, за дуго време на дну сандука, и све се бр-зо вратило на обичан поредак.

Чим на Томислава паде сумња и његово срце престаде да куца. Једни су говорили да је изгубио опкладу коју није хтео да плати, а други: да су му узду натакли шпиони неке стране државе, али су, Томиславу за душу, и једни и други месо жвакали и вино пили.

Колико год да се неки упињу доказујући да Радован је јоште у животу, толико доказа и њима супроћени могу противставити да се Радован из света изоставио. Таквих је као Радован мало. Жудио је за срећом колико и за пропашћу. Ако јоште живи, у свом замишљању живи, ако је умро — умро је чим се отрезнио. Њега ваљда није могао да заволи нико него сам Господ Бог, а о вољењу свом не пише Господ Бог, ником не пише, писма на модрој намирисаној хартији.